

# *Magyar nyelv körül* \*).

## **I. Hűszönet.**

Én magyarul születtem, diákul nevekedtem, németül töltöttem emberkoromat, 's már most öregségemben — talán hogy magyarul halhassak meg — ismét magyarrá kelle lennem. Tehát már az életkör' utolsó negyedében! 'S mi valék abban honomra nézve? Egy változó, maholnap a' kebel' enyésztevel a' küllő mellé utoljára hosszan nyújtózandó pötkebel (cosinus), melly csak az első és utolsó negyedben bir tetteleges értékkel, a' más kettőben pedig nemlegesen mutatkozik. Ezelőtt néhány évvel illy aggodalom szállott vala meg: „Látod — szólék magamhoz — te magyarul születted, 's kétségkívül magyarul is fogsz meghalni, de a' nélkül, hogy magya-

---

\*) A' jelen conversatio sem tudományos tanítást, sem újat nem foglal ugyan magában: mindazáltal sokszor ismételt, de még most sem eléggé ismételtő figyelmeztetéseit olly könnyű, népszerű módszerben adja, hogy azoknak közlését igen hasznosnak kelle találnunk. — Kettős lapjainknak tett szíves bókjaiért a' szerzőnek, köszönet, de mi azoknak csak igen kis részét fogadhatjuk el jó lelkiösmerettel, 's az újabb kor' sok íróival e' dicséretben szívesen osztozunk. Szerk.

rül tudtál volna. Már ez nem igazság; az igazság' angyala alig ha ezt így akarta." És íme, jóslatom nem teljesülend, mert én tudni kezdek magyarul. Igen, tudni kezdek, hiszen ezt én írom, valósággal én írom. De kinek és minek köszönhetem, hogy magyarul jól tanulni és tudni kezdek? Köszönhetem — 's százszor köszönöm is — főképen a' Jelenkor- és Athenaeumnak, 's a' kettő' testvéreinek. A' Jelenkor új, de többnyire igen jól választott szavakat, kitételeket kezd velünk izleltetni. Mi hozzájuk kezdünk szokni, simúlni, úgy hogy már ma ínyünk szerintiek azon szók, miktől ezelőtt néhány évvel idegenkedtünk. Kik nem csak latinitást, hanem más európai művelt nyelvekből, és nem csak a' költészet', hanem más találmányok' és tudományos tárgyak' köréből próbáltak magyarra áttenni, meg kellett győződniök a' felől, hogy nyelvünkben — azt a' minket körülvevő tárgyakhoz mérve — valóban nagy hézag találtatik, és minden esetre új szavakat kell alkotnunk, ha idegeneket átvenni és megszervedni nem akarunk, miktől pedig nyelvünk irtózni látszik. E' mellett azon ohajtás is felgerjede bennünk, vajha hét,

nyolcz tagu szavaink helyett, mellyek nem csak új izlésü, rövid jambusos verseinkben nem játszhatnak szerepet, de egyebüitt is, ha lehet, kikerüljük, rövidebbekre tehetnénk szert.

Azonban, bár mennyi és hármilly jó magyarságot olvastunk, midőn írásra kerül a' dolog, nem vagyunk képesek az olvasottnak helyes írásmódját követni; mert olvasás közben nem helyesírásra, hanem tárgyra szoktuk figyelmünket fordítani. De ha helyesírással figyeltünk is, nem tarthatjuk eszünkben, hogy' láttuk, és hogy' valának ott a' szók írva. Irjuk p. o. e' szókat: adgya vagy adja; állhat v. álhat; asszony v. asszony\*); egészség v. egészségség; róllam v. rólam; szóllani v. szólani; tanácsossa v. tanácsosa; tartóság v. tartósság; tetszik v. tetszik; toll v. tol; várasok v. városok. Az ilyen szókat, mondom, leírjuk akképen, mint tollunkba jönnek, a' nélkül, hogy meggondolnók, valljon jól írjuk-e azokat vagy nem? Ezen helytelen írásnak oka természetesen az, mivel gyermekkorunkban (magyar) helyesírást nem tanulván semmi szabályhoz nem vagyunk szoktatva.

Az Athenaeum' társa a' Figyelmező, többek közt mintegy ezélul tűzé ki magának, minket nyelv és írásheli egyenlőségre figyelmeztetni, inteni, 's ez által jó magyarságra és helyesírásra vezetni. Ez kétféleképp eszközölteték eddig: részint némelly külön czikelyekben, részint pedig, és reánk, tanulókra nézve igen hathatósan, új könyvek' bírálása által. Mi által tanulhatunk jobban, mint ha valaki hibáinkat, és pedig úgy szólván, ártatlan hibáinkat kimutatja, megjobbítja? Köszönet azért — százszoros köszönet — az érdemes tanítóknak! De köszönet némelly

\*) A' Figyelmező' folyó évi 7-dik számán kezdve még folytattatik egy igen érdekes nyelvtudományi bírálat, mellyben (104. szeleten) ez áll: „Honnan tudhassák tehát az idegen ajkuak, kik a' magyar nyelvet tökélyesen kívánják megtanulni, honnan az erdélyiek, kik általában (még tanultjaik közül is igen sokan) o' helyett többnyire a-t mondanak (asszany, mandam stb) a' szoros különbséget? Soha nem hittem volna ez ideig, hogy az erdélyiek annyira a-sok legyenek, sőt — fogadni mertem volna tudós bírálóval, hogy Erdélyben sokkal többen mondják; asszony, mondom, mint így: asszany, mandam: ha az orményeket mind az a-sokhoz számítjuk is. Eddig úgy vélekedém, hogy azon, közel egy milliónyi, erdélyiek közül, kik magyarúl beszélnek,  $\frac{1}{2}$  rész a-t mond o' helyett,  $\frac{1}{2}$  rész helyesen beszél,  $\frac{1}{2}$  rész pedig o-t mond a helyett, így: asszanyakat, asszonyokat, asszonyokat; lavakat, lovakat, lovakat; parancsalja, parancsolja, porancsolja.

íróknak is, hogy rosszúl írtak, mert nagyobb részben általok, vagy miattok tanulánk.

Feltevén már, hogy én egy azon rossz írók közül vagyok (rossz író urak! reménylem, megengednek, hogy magamat közükbe szám-lálom), kiknek napfényre tett irományaikban a' critica valóságos holdfoltokat (itt nem a' szellemieket értjük) fedezett fel, kire neheztelhetnék, vagy kit vethetnék hibáim' okául?

1) Énmagamat nem: mert nem tehetek arról, hogy gyermekkoromban engem magyarul nem tanítottak. „De miután emberkort értél, miért nem tanultál?” kérhetné valaki. Semmi alkalom, semmi indító ok nem kényszerít arra, hogy magyar grammaticát tanuljak, vagy csak arról gondolkodjam is; sőt, mi több, eszem' ágában sem volt, hogy én, mint született magyar, anyanyelvem' szabálya és helyesírása ellen vétetni tudnék. Szóval: eddig elé egészen semleges állapotban valék a' magyar grammatica iránt.

2) Nem néhai tanítómat; mert neki kötelességévé tétetett volt az, hogy a' latin nyelvet, és nem a' magyart, verje belém, mit ő híven teljesített is, úgy hogy tán most is sajog tenyerem, és ha el nem felejtettem volna, ma is tudnék latínul.

3) Talán mostani tanítómat vagy criticusomat? Hiszen ezelőtt legfelebb csak tárgyat, dolgot critizáltak; most pedig még nyelv és írásbeli hibáinkat is felkeresik, szemünkre hányják. Mi szükség erre? Mért nem maradhatunk a' régi mellett? „Láttál, kedves író, — sugja fülembe valaki — virágos kertet, melly nagy gondnal és szorgalommal ápolgatván, virágait egész pompában és meglepőleg tünteté elődbe? De láttál talán olly virágos kertet is, mellynek sinlődő virágai, gyomtól elfojtva, ápoló kezekért mintegy kiáltozni látszanak? Mellyiket nevezéd szépnek? Nemde amaz tevé benned azon benyomást, mi által a' szép' és tökélyes' eszméje fellobbantaték? Annak szépsége tárá fel lelkedben az öröm' és gyönyör' forrását. Ez ellenben csak szánakozást indít benned. Látsz benne ugyan imitt amott szép virágokat, de azok gyomtól elfojtva, minden rendezet nélkül, idomtalan állapotban levén, köztök mutatkozásra senkit nem ingerelnek. Látszik, hogy a' természet itt is dolgot végzi, de a' művészet nem nyújt neki segédkezeket. Virágos kert, látod, valamelly nemzet' literatu-

rája. Ha elrendezve, kitisztogatva, kiművelve van az, csak úgy lehet érdekes, vonzó. Az igazság' angyala akará, hogy a' mi literaturánk is virágzásba induljon, a' jó és szépért buzgó némelly honfiak által ápolására út nyittatván. Ki nem kívánná tehát, hogy az, dologhoz értő, művészkezek által a' gyomtól minél előbb kitisztíttatván, széppé tétessék? Nyelv' és helyesírás' szabályai ellen felhalmozott hibák pedig a' literaturában nem egyebek gyomnál, mi ha egyszer kiirtatott, könnyű leend a' kertet tisztán tartani. Aztán csak a' deli virágok' szépségében gyönyörködendünk, vagy a' ferdéket gáncsolandjuk, mert hiszen virágokban is lehet hibát találni."

Nem lehet tehát senkire neheztelnem; — legfelebb anyámhoz fordulván egy kissé fennhangon kérhetném: anyám asszony, miért nem tanított meg jobban magyarul? Erre ő elnevetvén magát, felkiáltana: „Talán nincs helyén eszed, kedves fiam?" — 's jól megcsókolgatna, feltevén, ha ifjú író volnék, és volna még mit csókolni rajtam.

**Zengedy István.**

(Vége következik.)

### **A' vaszkok' népköltészete.**

Bő ismertetését adá már a' vaszkoknak, e' különös sajátságú népnek az Athenaeum\*), úgy vélem, nem lesz érdektelen, ha valamit azon tárgyban, mi a' népeket leginkább bélyegzi — értem a' népköltészetet — mondandók.

A' vaszkok, az iberi félsziget' őslakóinak nyelvét, törzscharacterét, mindazon viszályokon keresztül, mellyeknek honjok ki vala téve időnkig, noha nem tökéletes tisztaságban, de még is kevés változással megtartották.

A' hatalmas Róma többször tön próbát a' vaszkok' ősei', az úgy nevezett cantaberek' meghódításában, — de többször hasztalanúl, míg nem Augustus alatt meggyőzetének. A' római birodalom' leoldásától a' XII-ik század' elejéig szabadságukat megőrizék, 's az ellenek törő Nagy Károlyt 's a' mórokat meggyőzván, függetlenségöket kivívták.

A' XII. század' elején önkénytelen adák alá magokat az első koronás főnek, ki törvényeik' 's szabadalmaik' fölállítását, biztosítja.

II-dik Henrik birtokához csatolván a' há-

\*) Lásd Ath. 1837. Első félév 401. és 410.